

Спеціалізованій вченій раді Д 58.082.05
Західноукраїнського національного університету
Міністерства освіти і науки України

ВІДГУК

офіційного опонента **Гоцької Олесі Леонтіївни**,
доктора економічних наук, професора, професора кафедри менеджменту
Волинського національного університету імені Лесі Українки МОН України
на дисертаційну роботу **Тріпака Мар'яна Миколайовича**
на тему: «Економічна парадигма інституціоналізації інклюзивної освіти»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук
за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним
господарством

**Актуальність теми дослідження та її зв'язок із науковими темами,
програмами, планами**

Однією з Цілей сталого розвитку України на період до 2030 р. є забезпечення всеохоплюючої та справедливої якісної освіти, заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх. Відповідно до неї, особи з особливими освітніми потребами повинні мати нарівні з іншими громадянами країни можливості для здобуття освіти, адже це сприятиме їх соціалізації, набуттю нових загальних і спеціальних компетентностей, а також подальшому працевлаштуванню. У цьому контексті важливе місце відводиться органам державної влади, місцевого самоврядування та закладам освіти, які мають подбати про належне матеріально-технічне, фінансове, кадрове, забезпечення здобуття такими особами освіти на всіх рівнях освіти з урахуванням їхніх індивідуальних потреб, можливостей, здібностей та інтересів. Окрім того, постають нагальні питання підготовки фахівців, здатних надавати на високому рівні якісні психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові послуги особам з особливими освітніми потребами, а також відповідності будівель, приміщень і споруд закладів освіти вимогам доступності згідно з державними будівельними нормами та стандартами.

Для України характерний високий попит на послуги вищої освіти. Водночас 3 млн людей мають інвалідність і їх кількість стрімко зростає внаслідок військових дій на території країни. Такі особи можуть потребувати

послуг із навчання, професійної підготовки та перепідготовки, реабілітації. З огляду на це, вагоме значення має інституціоналізація інклюзивної освіти, зокрема інтеграція освіти, науки, реабілітації й індивідуального виробництва. Тому тема дисертаційної роботи Мар'яна Миколайовича Тріпака є надзвичайно актуальною.

Підтвердженням актуальності теми є її безпосередній зв'язок із держбюджетними темами наукових досліджень. Так, дисертант узяв участь у комплексних програмах науково-дослідної роботи Західноукраїнського національного університету: «Формування та реалізація фінансової політики сталого розвитку України» (державний реєстраційний номер 0116U002629) – розроблено механізм оптимізації фінансових ресурсів інклюзивних освітніх інституцій; «Психодидактичні технології освітніх взаємодій та їх розвивальний потенціал» (державний реєстраційний номер 0119U101004) – розкрито сутність і місце студентоцентризму в інклюзивній освітній інституції; «Національна концепція екобезпеки суспільства та інклюзія циркулярної економіки в умовах пандемії» (державний реєстраційний номер 0121U109485) – запропоновано напрями вдосконалення інституціоналізації інклюзивної освіти в сучасних умовах.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Обґрунтованість основних наукових положень, методичних підходів, висновків і рекомендацій, поданих у дисертації, забезпечується методологією дослідження, зокрема використанням таких інструментів наукового аналізу як гіпотеза, концепція, теорія, а також низки методів: історичного, діалектичного, структурного аналізу, соціологічних, емпіричного та компаративного аналізу, економіко-математичного моделювання.

Дисертаційна робота складається зі вступу, п'яти розділів, що містять 16 підрозділів, висновків, списку використаної літератури та додатків. У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, окреслено мету та

завдання роботи, визначено об'єкт, предмет і методи дослідження, наведено його інформаційну базу, розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів. Сформульовані мета та завдання відображають основні аспекти досліджуваної проблематики й визначають структуру викладу тексту дисертації.

Для проведення дослідження й обґрунтування висновків використано закони та інші нормативно-правові акти України й країн світу, статистичну інформацію Міністерства освіти і науки України, Рахункової палати України, Державної служби статистики України, Державної аудиторської служби України, Міжнародного валютного фонду, Організації економічного співробітництва та розвитку, інших міжнародних організацій, звіти науково-дослідних центрів і установ, рекомендації експертів, монографії, статті й інші праці вітчизняних та іноземних авторів із проблематики дослідження.

У першому розділі дисертації «Теоретико-методологічні засади інституціоналізації інклюзивної освіти в національній економіці» здобувачем розглянуто гносеологію освіти в соціально-економічному розвитку суспільства (С. 56), запропоновано класифікацію базових методів дослідження інституціоналізації інклюзивної освіти як соціально-економічного феномену (С. 95), розглянуто інституціоналізацію інклюзивної освіти як соціальної ланки (С. 110).

Заслужують на увагу сформовані дисертантом у другому розділі дисертаційної роботи «Аналіз інклюзивного освітнього середовища національної економіки та механізмів його інституціоналізації» вектори інклюзивного розвитку країн Заходу в різні періоди (С. 135–136), розглянуті аспекти інституціоналізації ексклюзивно-інклюзивних процесів в економічній сфері, політико-правовому, соціальному, інформаційному середовищах (С. 143–146), проведений моніторинг стану розвитку інклюзивної освіти національної економіки (підрозділ 2.2), виокремлені чотири основні групи механізмів інституціоналізації інклюзивної вищої освіти (С. 169–170), а також отримані результати кореляційного аналізу

макроекономічних чинників інституціоналізації інклюзивної вищої освіти, видатків державного бюджету на вищу освіту та рентабельності державних інвестицій у вищу освіту (С. 205).

У третьому розділі наукового дослідження «Модель фінансування інституціоналізації спеціалізованої інклюзивної вищої освіти» автором запропоновано включити до складу комплексного показника діяльності закладу вищої освіти України державної форми власності показник інклюзивності контингенту здобувачів (С. 241–242), проаналізовано структуру фінансового забезпечення інституціоналізації спеціалізованої інклюзивної вищої освіти (підрозділ 3.2) й оцінено результати її фінансування в умовах синтезу освітнього процесу та реабілітації (підрозділ 3.3).

Позитивно відмітимо напрацювання здобувача в четвертому розділі дисертації «Інституціоналізація інклюзивної вищої освіти в контексті забезпечення соціально-економічної функції держави». Зокрема, розроблені економічні важелі інклюзивного освітнього хабу в реалізації завдань плану відновлення України (С. 300), економічну модель соціалізації індивідів інституціоналізації інклюзивної спеціальної освіти (С. 318), авторську методику розрахунку терміну контракту науково-педагогічного (педагогічного) працівника в освітній інклюзивній інституції (С. 335–337).

У п'ятому розділі дисертаційної роботи «Концепція інституціоналізації інклюзивної вищої освіти національної економіки» доцільно виділити проаналізований автором досвід європейських країн, а також США й Канади щодо розвитку інклюзивної освіти (С. 368–377), виокремлені глобальні орієнтири інституціоналізації інклюзивної освіти для України (С. 402), моделювання ефективності капіталовкладень для інституціоналізації інклюзивної вищої освіти в національній економіці (підрозділ 5.3).

Дисертантом отримано й інші результати, які можуть бути використані в управлінні розвитком інклюзивної вищої освіти України на різних рівнях.

Наукова новизна положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх загальнонаціональне значення

Наукова новизна положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічних положень і розробленні науково-практичних рекомендацій щодо управління інклюзивною вищою освітою в системі національної економіки. У дисертації Мар'яна Миколайовича Тріпака вперше:

– розроблено організаційно-економічний механізм інтеграції освіти, науки, реабілітації й індивідуального виробництва з метою створення інклюзивного освітнього хабу як найприйнятнішої форми інституціоналізації для інклюзивної освіти, обумовленої сьогodнішніми тенденціями розвитку суспільства, соціалізації людей з інвалідністю в Україні, що забезпечить надання суб'єктам соціуму з особливими потребами можливості отримати освітні послуги за індивідуальною освітньою траєкторією, розвивати свої навички та здібності, працювати в команді й розв'язувати певні виробничі завдання, а система управління хабу дозволить ефективно управляти процесами, які здійснюються в рамках освітньої, реабілітаційної, наукової та соціально-виробничої платформ;

– запропоновано економіко-математичну модель стимулювання учасників академічної спільноти, зокрема науково-педагогічних працівників, задіяних у системі інклюзивної освіти, яка базується на інтернаціоналізації та інституціоналізації в освітньому середовищі, і може використовуватися для прийняття управлінських рішень щодо мотивації забезпечення інклюзивного розвитку;

– формалізовано прагматичний соціально-економічний механізм фінансування оздоровчої реабілітації, в основу якого покладено розроблену економіко-математичну модель оптимізації видатків, що враховує частоту «бажаних» і «небажаних» чинників формування інклюзивного середовища національної економіки та дозволить оптимізувати видатки на охорону здоров'я, реабілітацію; підвищити результативність державного фінансування

інклюзивної освіти; створити підґрунтя для соціальної інтеграції та самореалізації людей з особливими потребами, що є особливо важливим в умовах воєнного стану й повоєнного відновлення.

Висновки та рекомендації, подані в дисертації, є достатньо обґрунтованими, що підтверджується їх апробацією на міжнародних, всеукраїнських і регіональних науково-практичних конференціях й упровадженням у практику. Зокрема, результати й окремі пропозиції дослідження використано в діяльності Центру українсько-європейського наукового співробітництва (довідка № 194/11(03) від 20.03.2023 р.); Підкомітетом з питань взаємодії держави і бізнесу та інвестицій Комітету з питань економічного розвитку Верховної Ради України (довідка № 394/4/7-211 від 31.03.2023 р.); Департаменту видатків бюджету гуманітарної сфери Міністерства фінансів України (довідка № 41010-07-5/3141 від 20.02.2023 р.); Департаменту з питань фінансового та економічного розвитку Секретаріату Кабінету Міністрів України (довідка від 30.03.2023 р.); Кам'янець-Подільської районної ради (довідка № 77/01-27 від 22.03.2023 р.); Кам'янець-Подільської міської ради (довідка № 1/02-05-225 від 20.03.2023 р.); Тернопільського навчально-реабілітаційного центру Тернопільської обласної ради (довідка № 73 від 20.03.2023 р.).

Результати дослідження також упроваджено в освітній процес Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти «Кам'янець-Подільський державний інститут» (довідка № 110 від 05.04.2023 р.) і Відокремленого структурного підрозділу Кам'янець-Подільський фаховий коледж Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти «Кам'янець-Подільський державний інститут» (довідка № 109 від 07.04.2023 р.).

Повнота викладу результатів дослідження в наукових публікаціях, зарахованих за темою докторської дисертації

Основні наукові положення та результати дослідження достатньо повно висвітлені у 59 наукових публікаціях загальним обсягом

111,6 друк. арк., з яких особисто здобувачу належить 46,22 друк. арк. Серед них: 28 публікацій, у яких відображено основні наукові результати, в тому числі 2 монографії, 4 статті в наукових періодичних виданнях, проіндексованих у базі даних Web of Science, 22 статті в наукових фахових виданнях України; 2 статті в наукових періодичних виданнях інших держав; 29 публікацій, які додатково відображають наукові результати дисертації.

Ступінь використання матеріалів і висновків кандидатської дисертації

Матеріали та висновки кандидатської дисертації Мар'яна Миколайовича Тріпака на тему «Прагматизм фіскального регулювання процесів формування місцевих бюджетів», подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.04.01 – фінанси, грошовий обіг і кредит, в його докторській дисертації не використовувалися.

Відсутність (наявність) академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації

Дисертаційна робота Мар'яна Миколайовича Тріпака на тему «Економічна парадигма інституціоналізації інклюзивної освіти» відповідає принципам академічної доброчесності. У дисертації та наукових працях, в яких висвітлено її результати, відсутній академічний плагіат, фабрикації та фальсифікації. Використані наукові ідеї, матеріали та результати інших вітчизняних й іноземних авторів місять посилання на відповідні джерела.

Зауваження та дискусійні питання щодо положень дисертації

Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу, необхідно вказати на окремі зауваження та дискусійні питання:

1. У тексті дисертації зустрічаються словосполучення «інституалізація інклюзивної освіти» й «інституціоналізація інклюзивної освіти». До кінця не зрозуміло, чи ці дефініції використано як синоніми, чи автор вбачає у них певну відмінність.

2. Модель запропонованого дисертантом інклюзивного освітнього хабу (рис. 1.6) передбачає організацію виробничих одиниць. З огляду на це, в тексті дисертації варто було б навести конкретні види економічної діяльності, які вони можуть здійснювати, залучаючи до робочого процесу осіб з особливими потребами.

3. Досліджуючи рентабельність інвестицій в інклюзивну вищу освіту, дисертантом наведена низка формул у підрозділі 2.4. Однак в описі формул не зазначено одиниць вимірювання їхніх елементів. Хоча в подальшому вони наведені в табл. 2.8.

4. У табл. 4.1 відображено завдання та напрями їх виконання у сфері забезпечення рівних прав і свобод, соціальної політики й освіти в рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС на 2021 р. На нашу думку, доцільно було б указати, які з них досягнуто та якою мірою (частково чи повністю).

5. Перелік функцій управління, наведений у розділі 4 дисертації для обґрунтування економічної доцільності діяльності інклюзивного освітнього хабу (рис. 4.3), варто було б розширити, включивши до нього функції обліку, аналізу, прогнозування, контролю, координації та регулювання.

6. Табл. 4.3, у якій відображено структуру фінансового забезпечення Харківського соціально-економічного коледжу, на нашу думку, доцільно перемістити в підрозділ 3.2, де наведена аналогічна структура для Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти «Кам'янець-Подільський державний інститут».

7. П'ятий розділ дисертацій варто було б доповнити прогнозними моделями основних показників розвитку інклюзивного освітнього середовища в національній економіці.

Однак наведені вище дискусійні положення та висловлені зауваження не знижують теоретико-методичної цінності авторських розробок і їх практичного значення, а також не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи Мар'яна Миколайовича Тріпака та її наукової новизни.

Деякі з них можуть розглядатися як підґрунтя для подальших системних досліджень.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Мар'яна Миколайовича Тріпака на тему «Економічна парадигма інституціоналізації інклюзивної освіти» є цілісним, самостійним, завершеним науковим дослідженням. Отримані автором нові науково-обґрунтовані результати вирішують актуальну наукову проблему – обґрунтування теоретико-методологічних положень і розроблення науково-практичних рекомендацій щодо управління інклюзивною вищою освітою в системі національної економіки.

Робота відповідає вимогам до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук, зокрема пп. 6, 7, 8, 9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 1197 від 17.11.2021 р. (із змінами, внесеними згідно з Постановами КМУ № 502 від 19.05.2023 р., № 507 від 03.05.2024 р.), а її автор Мар'ян Миколайович Тріпак заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент:

професор кафедри менеджменту

Волинського національного університету

імені Лесі Українки (м. Луцьк),

доктор економічних наук, професор

Олеся ТОЦЬКА

підпис
ЗАСВІДЧУЮ
Вчений секретар університету
* 01 * 07 2024 р.

